

Els bisbes medievals protegien els jueus dels atacs i humiliacions dels cristians. Ho posen en relleu les cartes enviades pels bisbes de Girona als batlles de les viles sotmeses a la jurisdicció episcopal. El primer volum de la correspondència catalana dels bisbes de Girona, que agafa la primera meitat del XIV, acaba de ser publicat.

Quan els bisbes protegien els jueus

El dia 19 de març de l'any 1347, el bisbe de Girona, Arnau de Montrodon, ordena "al batlle de la Bisbal o a son lloctinent" que protegeixi els jueus de la vila durant la Setmana Santa. L'autoritat local ho ha de fer, li indica el bisbe, advertint públicament els vilatans que seran castigats amb penes si els volen atacar o injuriar i, si calgués, protegint amb guardes les seves cases. Els jueus estan especialment preocupats enguany perquè el batlle, Bernat Frigola, és absent, i han demanat al bisbe que els faci protegir amb mesures excepcionals. El bisbe pot ordenar-les perquè la vila de la Bisbal d'Empordà pertany a la jurisdicció episcopal, la del seu bisbat, i n'és la màxima autoritat.

L'acció de govern soterrada d'Arnau de Montrodon (Taradell, Osona, 1285 - Girona 1348), bisbe de Girona des de l'any 1335 fins a la seva mort, acaba de sortir a la llum. Les cartes que va escriure, la major part destinades a donar ordres als seus súbdits, com ara els batlles de les viles episcopals que es trobaven sota la seva jurisdicció, o a dirigir queixes i recomanacions a persones influents, han estat finalment transcrits i publicades.

Els filòlegs i historiadors Jaume de Puig i Oliver i Josep M. Marquès i Planagumà han fet allò que fins ara no s'havia fet mai al nostre país: publicar les cartes dels prelats d'un bisbat. De cada carta que enviava el bisbe se'n

La imatge d'Arnau de Montrodon decora el respall d'un tron de la catedral de Girona.

feia còpia i les còpies es conserven a l'Arxiu Diocesà de Girona. Els dos estudiosos han triat Girona perquè és el bisbat que els resulta més familiar, i han triat les cartes més reculades escrites en català pels bisbes gironins, per dos motius.

El primer, per enriquir la història de la llengua catalana. Així han trobat mots que l'*Alcover-Moll* documenta més tard. I el segon, perquè les cartes escrites en català tenen més valor històric. A diferència de les escrites en llatí, que donen testimoni exclusiu dels

quefers eclesiàstics, les redactades en la llengua viva del moment parlen de les relacions del bisbat amb persones laiques, les que no sabien llatí, i fins i tot amb monges, que tampoc no en sabien, generalment. Són, per tant, una font generosa de notícies de la vida quotidiana, amb dades molt valuoses sobre qüestions –gairebé sempre, conflictives– d'ordre social, moral, econòmic i jurídic de molts indrets concrets. Són, diuen els dos estudiosos, "un espill de la vida quotidiana medieval".

El primer volum de les *Lletres del bisbe de Girona* aplega 620 cartes, signades per quatre bisbes, Bernat de Vilamarí (1292-1312); Pere d'Urrea (1325-1328); Gastó de Montcada (1328-1334) i Arnau de Montrodon, el que en va dictar més de tots quatre, 493.

Els estudiosos han anotat a fons tots els personatges esmentats i aquesta monumental erudició fa que el volum, tot i la lletra petita, superi les 700 pàgines. L'obra ha estat editada entre l'Institut d'Estudis Catalans, la Facultat de Teologia de Catalunya i l'Ajuntament de Girona. Els filòlegs van posar-hi fil a l'agulla a principi dels 90 i tenen previst d'editar totes les cartes dels bisbes de Girona corresponents al segle XIV. L'edició constarà en principi de set volums.

La seguretat dels jueus preocupa especialment els bisbes. Com ens diu Jaume de Puig, els jueus depenien de l'autoritat reial i si el bisbe els hagués deixats a la bona de Déu, haurien invocat l'autoritat del rei, en comptes de demanar la protecció de l'Església. Als bisbes els anava bé que s'acollissin a la jurisdicció eclesiàstica. També volien tenir-los d'amics: els millors metges i els grans prestadors eren jueus.

Les cartes revelen que els feien costat, que comprenien les seves queixes i atenien les seves peticions. Que protegien els que vivien a les viles episcopals. L'amenaça era forta i creixent: just després de la mort d'Arnau de Montrodon, la persecució, primer popular i finalment institucional, contra els jueus, esdevindrà imparable i fulminant.

Al volum podem llegir que el bisbe Pere d'Urrea envia l'any 1326 una carta al batlle de la Bisbal, que llavors és Guillem Frigola, pare del futur batlle, Bernat Frigola, notificant-li que

ha concedit a Salomó Caravida, jueu metge de Girona, i als seus fills, Maimó, Sastruc i Caravida, el privilegi de no haver de dur roda –el distintiu que havien d'exhibir al vestit– quan siguin a la Bisbal. Això vol dir que a Girona no en duien.

I en una carta que el juliol de 1347 envia el vicari general i nebot d'Arnau de Mont-rodon, Bernat de Mont-rodon, al batlle de la Bisbal, li fa saber que alguns jueus de la vila es queixen perquè els qui han passat a viure a Vulpellac, o en alguns altres llocs,

La catedral de Girona. Els bisbes medievals oren uns senyores feudals, amb poder civil.

han vist clavades les portes de casa seva i no poden treure'n els béns. El vicari ordena que desclavi les portes. També podem veure en una altra carta que el batlle de Parlavà és excomunicat pel bisbe per deutes a un jueu de Girona. En una altra ocasió, el bisbe amenaça el batlle de la Bisbal, Guillem Frigola, de fer-li pagar penyora si no força un veí de la vila condemnat per la cort de Girona a pagar un deute a un jueu de Girona.

Els bisbes també són tolerants amb els costums dels jueus. Arnau de Mont-

rodon envia el 7 de febrer de 1346 una carta al batlle de la Bisbal perquè la propietària d'una casa allargui el termini de lloguer a un jueu, Isaac Vides. El jueu hi fa vi i, atès que els jueus triguen més a tenir fet el vi que els cristians, diu el bisbe, el batlle ha de manar a la propietària que l'hi allargui.

De totes maneres, els bisbes tampoc no havien de posar-se massa al costat dels jueus. En una carta enviada per Arnau de Mont-rodon al batlle de la Bisbal, concedeix una moratòria als veïns de la vila que han de ser empresonats per no haver satisfet deutes a jueus, si bé no poden sortir dels murs de la vila.

Arnau de Mont-rodon va deixar una de les petges més profundes a la catedral de Girona i ja hi havia començat la seva obra, artística i litúrgica, quan n'era canonge.

Els historiadors eclesiàstics el tenen per un dels grans bisbes gironins. Va fer actuacions molt destacades en relació amb la nova fàbrica gòtica de la catedral. Va construir-hi la capella dels Sants Màrtirs, amb una magnífica arqueta, capella on va instituir el culte a Carlemany i s'hi va fer enterrar. El sepulcre d'alabastre on és enterrat és dels més rics de la catedral i la seva imatge i el l'escut decoren, a més del sarcòfag, diversos elements, com trons de fusta i de pedra.

Recentment, ha estat identificat per Francesca Espanol, especialista en art medieval, com l'eclesiàstic que figura als peus de la marededéu de l'arqueta.

Però, a més de preocupar-se pel culte i per la glòria religiosa i artística, el gran bisbe de Girona, com tot bisbe medieval, havia de preocupar-se per la vida civil, atès que era un senyor feudal tan senyor i tan feudal com el qui més. Era, com recorden els dos estudiosos en la introducció, un magnat, amb possessions i dominis a Girona, Palamós, la Bisbal, Corçà, Sant Sadurní, Parlavà, Ultramort, la Pera, Ullastret, Ullà, Bàscara, Crespià, Sant Gregori i més viles i alous.

Ja venia de bona família, del casal de Mont-rodon de l'antic terme del castell de Taradell, casa forta esmentada el 1076, davant de la qual s'alça la capella de Santa Maria de Mont-rodon, obra romànica del XII modificada el 1693.

Com a bon senyor, la cacera més noble devia ocupar les seves hores de lleure i la correspondència n'és testimoni. El 2 de novembre del 1344 envia un capellà a recuperar un falcó seu. El capellà porta una carta del bisbe. L'escrit va adreçat al cavaller empordanès Bernat de Vilamarí. Li diu que "hem entès que en mans vostres és vengut un falcó cetrí, prim, de dues mudes i quasi negre en lo pit amb altres senyals, los quals lo portador de les presens vos dirà". Com es veu, recordava fins al més petit detall com era el falcó. Allò que es desconeix és si el cavaller tenia realment el falcó i es va avenir a tornar-lo a l'amo.

Aquell segle XIV no havia arribat encara la societat industrial ni la de consum, però l'activitat comercial és intensa. Com ens comenta Jaume de Puig, "és que hi ha molt de diner que corre; els qui en tenen, el fan córrer".

I també molt d'impagat, molts deutes sense satisfer. L'afectat es queixava al bisbe, si el mal pagador pertanyia a la seva jurisdicció, i el bisbe exercia el pes de la seva autoritat amb amenaces d'empresonament o excomunicació.

Sí, també hi ha problemes de faldilles, i al gremi eclesiàstic mateix. A un clergue, el bisbe li prohibeix que entri a casa seva un fill casat; no hi pot entrar ni ell ni la seva esposa. Però també vetllava per la moralitat dels laics. Al tinent del castell de Rupit li ordena que impedeixi que tres veïns cohabitin carnalment amb unes dones determinades, i que una quarta, na Blanca, apel·lada na Blanquín, deixi de rebre "en son alberch en G. Huylà, clergue tonsurat de Corçà, del qual es diu que és difamat de incontinença", i que tampoc no es trobi amb ell en cap "loch sospitos".

Els dos estudiosos han decidit d'editar les lletres perquè van més enllà de l'interès eclesiàstic. El treball sobre la documentació eclesiàstica catalana havia estat deixat injustament de banda en la història recent. L'exhumació d'aquesta primera tongada demostra que la documentació completa la dels arxius civils. Perquè, finalment, i pel que fa a la correspondència en català, són documents tan civils com els dels restants senyors feudals.

Lluís Bonada